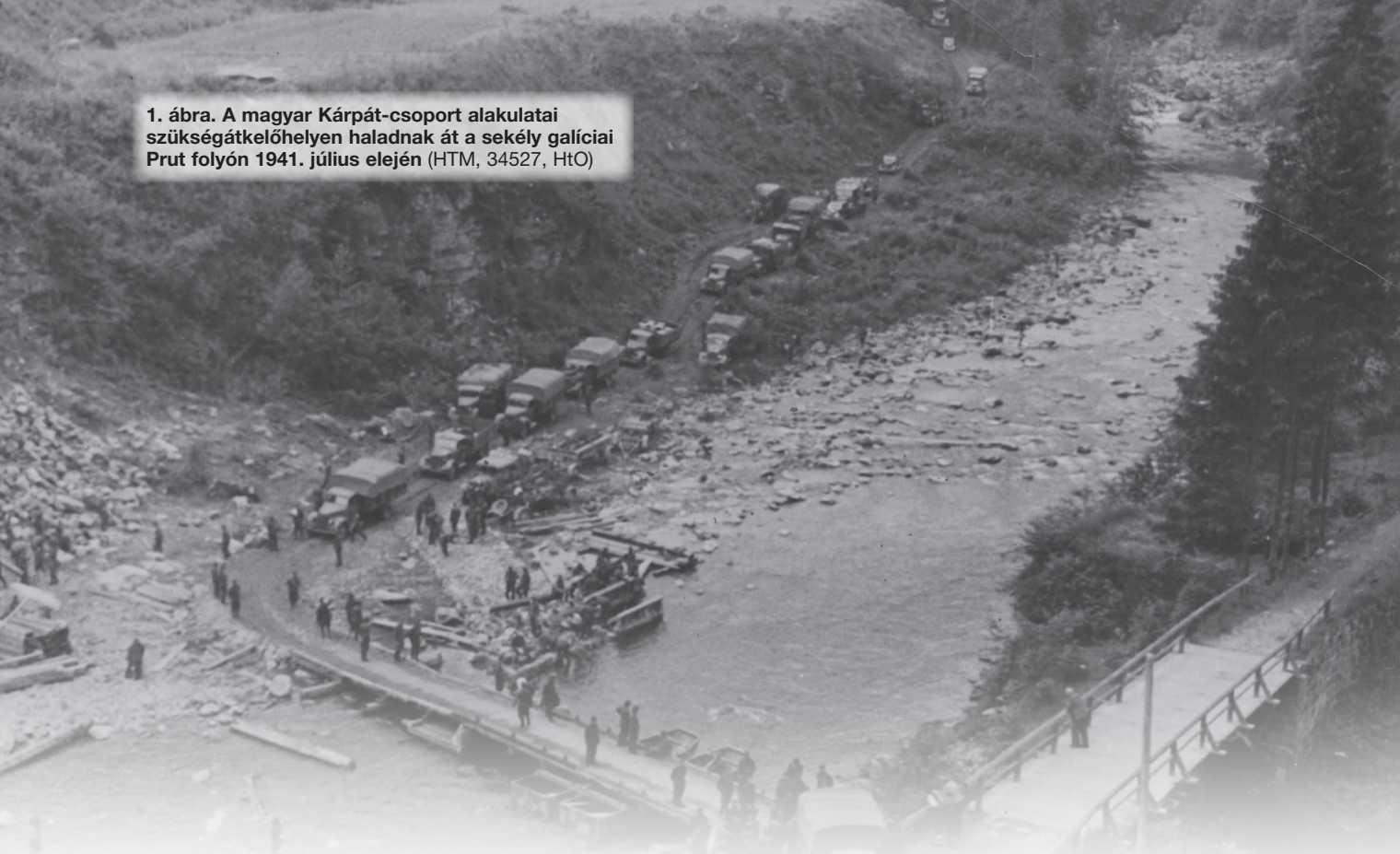

1. ábra. A magyar Kárpát-csoport alakulatai szükségátkelőhelyen haladnak át a sekély galíciai Prut folyón 1941. július elején (HTM, 34527, HtO)

Somkutas Róbert*

A német alárendeltségbe léptetett magyar királyi I. gyorshadtest tevékenysége I. rész

A Prut folyótól a Sztálin vonalig (1941. 06. 22. – 07. 09.)

A BARBAROSSA-TERV ELGONDOLÁSA ÉS VÉGREHAJTÁSÁNAK HELYZETE A KELETI FRONTON

A III. Birodalom 1941. június 22-én hajnalban, 3 óra 15 perckor a páncélos erők és a légiereő nagy tömegben történő alkalmazásával megindította a Barbarossa-terv (Fall Barbarossa) fedőnevű hadműveletét. A célok elérése érdekében a német szárazföldi haderő főparancsnoksága (Oberkommando des Heeres – OKH) három hadseregcsoporthoz alkalmazott az alábbi hadászati csoportosítások alapján.

Az Észak Hadseregcsoporthoz – Wilhelm Ritter von Leeb tábornagy parancsnoksága alatt – a balti államokon keresztül történő előretörést, az ott védő szovjet erők megsemmisítését, majd a balti-tengeri kikötők birtokba vételét követően Kronstadt és Leningrád elfoglalását kapta feladatul.¹ [1]

A Közép Hadseregcsoporthoz parancsnoka Fedor von Bock tábornagy volt. Az irányítása alatt álló csoportosítás feladata a Minszk – Szmolenszk – Moszkva általános irányban történő előrenyomulással a Belorusz SzSzk-ban állomásozó szovjet csapatok megsemmisítése volt. A Leningrád

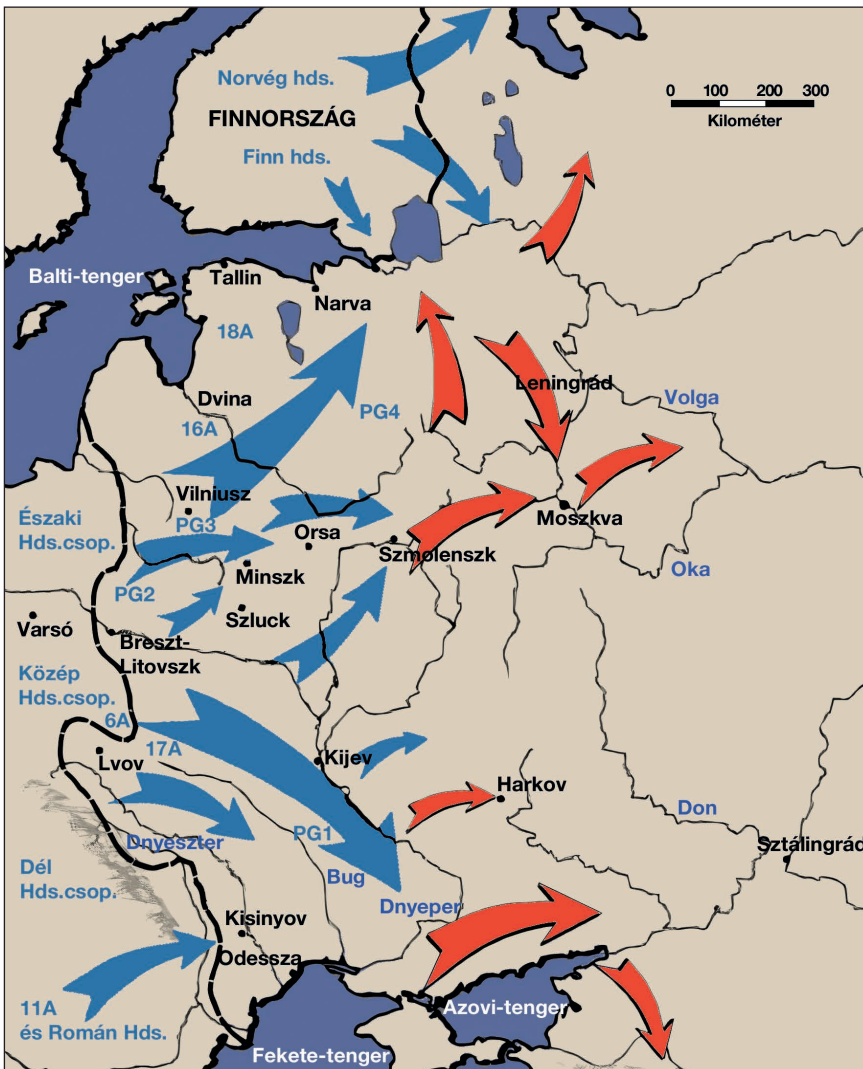
ÖSSZEFOGLALÁS: A Magyar Királyi Honvédség részvétele az 1941. évi Szovjetunió elleni hadműveletben a német Barbarossa hadművelet részét képezte. Az ott harcba vetett, német alárendeltségbe került magyar királyi I. gyorshadtest szervezetében két (páncélozott) felderítő-zászlóalj tevékenykedett. A csapatok tevékenységét az üldözés, illetve a több száz kilométeren keresztül történő, dinamikus tempójú Kelet felé nyomulás jellemezte. A sorozat első része az 1941. június 22. és július 9. közötti eseményeket idézi fel.

ABSTRACT: The 1941 operation of the Royal Hungarian Army against the Soviet Union was part of the German Operation Barbarossa. Two (armored) reconnaissance battalions were active in the organization of the Royal Hungarian I. Rapid Corps, which was put into battle there and was subordinated to the Germans. The activities of the troops were characterized by pursuit and a dynamic push towards the East over hundreds of kilometers. The first part of the series recalls the events between June 22 and July 9, 1941.

KULCSSZAVAK: Magyar Királyi Honvédség, Barbarossa hadművelet, Kárpát-csoport, Gyorshadtest, (páncélozott) felderítő-zászlóalj

KEY WORDS: Royal Hungarian Armed Forces, Operation Barbarossa, Carpathian Group, Rapid Corps, (armored) reconnaissance battalion

* Nyá. alezredes. ORCID 0000-0002-3746-9588

2. ábra. A Barbarossa-terv. Jelmagyarázat: a kék nyilak a német, a piros nyilak a szovjet haderő mozgását mutatják (Forrás: Wikimedia Commons / HM Zrínyi)

– Moszkva vonalra kiérkezve, az Észak Hadseregcsoporttal együttműködve előbb Leningrádot, majd – a politikai és gazdasági szempontból kiemelt jelentőségű – fővárost, Moszkvát kellett birtokba venniük.^[1]

A Dél Hadseregcsoport – Gerd von Rundstedt tábornagy parancsnoksága alatt – a Kijev és a Dnyeper folyó irányában történő gyors ütemű előretörést kapta feladatul annak érdekében, hogy a folyótól nyugatra védő szovjet csapatokat üldözze, és szétverje. A Dnyeperen történő átjutást követően, a folyó keleti partján, hídfók elfoglalásával további feladatuk a hadigazdasági szempontból jelentős fontosságú Donyec-medence a birtokba vétele volt.^[1]

Bár a középső szakaszon a német csapatok sikeresen nyomultak előre, az északi és a déli hadszíntéren a csapatok előrenyomulása a tervezettnél lassabban haladt. Ennek oka a vártnál erősebb szovjet ellenállás, valamint az utak és a terep járhatóságát erősen befolyásoló esős időjárás volt.

A német oldalon a tervezettnél kevesebb erő állt rendelkezésre, mert 1941 márciusában az olasz összeomló északi front megtámasztására öt félig gépesített hadosztályt kellett Észak-Afrikába átdobni. Ez a létszám hiányzott az orosz fronton. A nagy tér és a rendelkezésre álló erők kevésnek ítélt mennyisége arra készítette a német haderő fő-

parancsnokságát (Oberkommando der Wehrmacht – OKW), hogy a tervezettnél jelentősebb erőt igényeljen, és a németekkel szövetséges országokat is jobban bevonja a Szovjetunió elleni háborúba. Így kerültek a látókörbe a Kárpát-csoport alárendeltségében a hadműveleti területen lévő magyar gyorscsapatok is, amelyek addig – a magyar kormány által tett önkéntes vállalás alapján – a magyar vezérkar irányítása alatt harcoltak. Tevékenységüket azonban mindig a német Dél Hadseregcsoporttal koordinálva, azok érdekében hajtották végre.

A KÁRPÁT-CSOPORT KIJUTÁSA A DNYESZTERHEZ – A GYORSHADTEST KIVÁLÁSA

Hitler, a Barbarossa-terv kidolgozásának elrendelésekor nem tartotta szükségesnek Magyarország katonai részvételét. A hadműveletek megindítása előtt több német tábornok is felvetette a Kárpátokban nem alkalmazott erők által kialakuló hadműveleti hézag kérdését. A német politikai vezetés (ellentétben a katonáival) direkt módon nem kívánta a Magyar Királyságot bevonni a szovjetek elleni háborúba, bár az önkéntes felajánlást nem utasították vissza.

Az OKW és az OKH álláspontja eltérő volt. Az OKW tudta, hogy a magyar erők nincsenek megfelelően felszerelve, mert Hitler nem engedélyezett 1941-ben fegyverszállítást Magyarországra. A magyar katonai részvételt végül a június 26-i kassai

bombázás döntötte el, amely kapcsán a kijelölt erők, és a gyorshadtest mozgósítását is elrendelték. A körzetben létrehozott Kárpát-csoport csapatai már június 27-től nyomon követték a visszavonuló, utóvédharcokat folytató szovjet csapatokat, illetve harcban álltak azokkal. [2; 11. o.] A Dél Hadseregcsoport 17. és 11. hadserege közötti hadműveleti hézagban – a német csapatokkal együttműködésben – a Szombathelyi Ferenc altábornagy parancsnoksága alatt harcoló Kárpát-csoport magában foglalta a 8. határvadász és az 1. hegyi dandár mellett az akkori Magyar Királyi Honvédség legkorszerűbben felszerelt kötelékét, az I. gyorshadtestet is.

Július 6-án a Kárpát-csoport csapatai kiérkeztek a Dnyeszterhez. Ezen a napon Németh József vezérőrnagy a német Dél Hadseregcsoporthoz tartozó csapatok vezetője jelentette Werth Henrik vezérezredesnek, a magyar vezérkar főnökének a német hadseregcsoport parancsnokának, Rundstedt tábornagnak kérését a magyar csapatok további alkalmazását illetően. A német elgondolás szerint a Kárpát-csoportba tartozó 8. határvadász és az 1. hegyi dandár a Kárpátok és a Dnyeszter folyó által határolt területen megszálló csapatként visszamaradna, míg a fő erőt képező gyorshadtest a német Dél Hadseregcsoport alárendeltségében folytatná a hadműveleti tevékenységet.

1. táblázat. A gyorshadtest szervezete és parancsnoki állománya 1941 augusztusában

A magyar királyi I. gyorshadtest-parancsnokság Parancsnok: Miklós Béla vezérőrnagy Vezérkari főnök: Zsedényi Zoltán vezérkari ezredes I./b (Felderítő / elhárító) osztályvezető (ov.): Fülöp József vezérkari százados			A hadtest csak néhány közvetlen alakulattal rendelkezett, ezért alkalmazása során megerősítés kellett a sikeres hadműveleti tevékenységhez.
1. gépkocsizó dandár Parancsnok: Major Jenő vezérőrnagy Vezérkari főnök: Makay-Hollósy Ferenc vezérkari százados 1/b ov: Zentay István vezérkari százados	2. gépkocsizó dandár Parancsnoka: Bisza Ferenc vezérőrnagy, vezérkari főnök 1/b ov: Jászai Ferenc vezérkari százados	1. lovasdandár Parancsnoka: Vattay Antal vezérőrnagy Vezérkari főnök: Simon László III. vezérkari százados 1/b ov: Kozma Ferenc vezérkari százados	Hadtestközvetlen csapatok X. közelfelderítő repülőszázad
1. gépkocsizó zászlóalj Parancsnok: Drexler István százados	4. gépkocsizó zászlóalj Parancsnok: Galetta Emil százados	3. lovas ezred Parancsnok: Pongrácz Pál ezredes	I. gyors tüzérosztály
2. gépkocsizó zászlóalj Parancsnok: Temesvári Gerő alezredes	5. gépkocsizó zászlóalj Parancsnok: Latorczay Lőrinc alezredes	4. lovas ezred Parancsnok: Makay István ezredes	I. gyors gépkocsizó légvédelmi tüzérosztály
3. gépkocsizó zászlóalj Parancsnok: Peinlich Béla alezredes	6. gépkocsizó zászlóalj Parancsnok: Keményffy Zoltán I. alezredes	1. lovas páncélos zászlóalj Parancsnok: Révhegyi Ferenc ezredes	I. gyors híradószázad
9. harckocsizászlóalj Parancsnok: Néray Vilmos alezredes	11. harckocsizászlóalj Parancsnok: Hienz József alezredes	13. kerékpáros zászlóalj Parancsnok: Szász Oszkár alezredes	Megerősítők (a beérkezésük idejével)
10. kerékpáros zászlóalj Parancsnok: Mikófalvy Ferenc alezredes	12. kerékpáros zászlóalj Parancsnok: Horváth Zoltán I. alezredes	14. kerékpáros zászlóalj Parancsnok: Bartha Zoltán alezredes	VI. kerékpáros zászlóalj. Az 1. hegyidandártól és a VIII. kerékpáros zászlóalj a határvidék alakulatoktól alárendelve.
1. felderítő-zászlóalj Parancsnok: Baló Zoltán alezredes	2. felderítő-zászlóalj Parancsnok: Zádor Endre alezredes	1. lovas tüzérosztály Parancsnok: Bolner Béla alezredes	Tüzér Parancsnokság V. gyors tüzérosztály (07. 14.) I., V., VIII. gyors légvédelmi tüzérosztály (07. 14.)
1. gépkocsizó tüzérosztály	2. gépkocsizó tüzérosztály	1. lovas tüzérosztály Parancsnok: Bolner Béla alezredes	Repülőparancsnokság Pk.: Orosz Béla alezredes VII. közelfelderítő század: VII. 7–VII. 14. 2/3. vadászszázad: VII. 8–VII. 13. X. közelfelderítő század: VII. 7– VII. 13. A VIII. közelfelderítő század a 1. repülődandár parancsnokság alárendeltje volt.
1. gépkocsizó légvédelmi tüzérosztály	2. gépkocsizó légvédelmi tüzérosztály	1. gépvontatású k. tüzérosztály (gyors tüzérosztály)	
1. gépkocsizó utászszázad	2. gépkocsizó utászszázad	1. lovas utászszázad	152. gépkocsizó utász zászlóalj Parancsnok: Nyisztor Sándor alezredes
1. gépkocsizó híradószázad	2. gépkocsizó híradó század	1. lovas híradó század	150. híradó zászlóalj
Dandárvonat	Dandárvonat	Dandárvonat	Hadtestvonat

Július 7-én a vezérkar főnöke a javaslatot a magyar kormány elé terjesztette, és annak egyetértése után jóváhagyta azt. [3; 71. o.]

Július 8-án ennek megfelelően adta ki a vezérkarfőnök az intézkedését, amely szerint:

„A Gyorshadtestet július 9-én 0 órától kivonja a Kárpát-csoportból és a Rundstedt (Dél) Hadseregcsoporthoz alárendeltségébe utalja. Továbbiakban a 8. határvadász és az 1. hegyi dandár a VIII. hadtest parancsnoksága alatt, mint megszálló kontingens fog tevékenykedni. A két dandárból a kerékpáros és a páncélos részeket a Gyorshadtest állományába osztja be.” [4] Ez az intézkedés azonban korlátlan jogot adott a német haderőnek a Magyar Királyi Honvédség legkorszerűbben felszerelt seregeitének felhasználására. [5; 4. o.]

A hadtest szervezetének legfontosabb elemeit az 1. táblázat foglalja össze.

Július 9-től a megkapott intézkedés értelmében a gyors-hadtest parancsnoksága és csapatai – az időközben megindult nyári esőzések nyomán kialakult embert és technikát próbára tevő mostoha időjárási viszonyok között – már az új előjáró parancsai alapján nyomultak tovább keletre. [6; 66. o.]

(Folytatjuk)

HIVATKOZOTT IRODALOM

[1] „A keleti hadszíntér és Magyarország 1941 – 1943” *Arcanum* Magyarok a II. világháborúban <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/2vhSzakkonyv-magyarok-a-ii-vilaghaboruban-2/a-keleti-hadszinter-es-magyarország-1941-1943-CF9/1-katonapolitikai-helyzet-a-nemet-szovjet-osszecsapas-elott-D0A/a-nemet-szovetsegi-rendszer-hadereje-es-hadaszati-celjai-a-tamadas-elott-D2B/> (Letöltés ideje: 2020.5.4.);

- [2] Szabó Péter és Számvéber Norbert. *A Keleti Hadszíntér és Magyarország 1941–1943*, Debrecen: Püedlo Kiadó;
- [3] Dr. Kálmán Dániel. A magyar királyi honvédség a 2. világháborúban, HIM HL TGY. 2721.;
- [4] Csikány Tamás (szerk.). *A Hazáért – A Magyar Honvédség múltja és jelene 1848–2004*, Szaktudás Kiadó Ház Rt., 2006.;
- [5] Zsedényi Zoltán. A gyorshadtest hadműveletei Oroszországban 1941 / Előadás az Országos Tiszti kaszinóban/ Budapest, 1942. III. 20, Kézirat, HIM HL 6577.;
- [6] Andaházi Szeghy Viktor. A magyar királyi honvédség részvétele a Szovjetunió elleni támadásban (1941. június – december), Belvedere Meridionale Kft., Szeged, 2016.

JEGYZETEK

- 1 Az Észak Hadseregcsoporthoz (Heeresgruppe Nord) állományát a 4. páncéloscsoporthoz, valamint a 16. és 18. hadsereg alkotta. Alárendeltségében 20 gyaloghadosztály, három páncélosadosztály, három gépkocsizó gyaloghadosztály (ebből egy Waffen-SS) valamint három biztosító hadosztály működött.
- 2 A Közép hadseregcsoporthoz (Heeresgruppe Mitte) állományát a 2. és a 3. páncéloscsoporthoz, valamint a 4. és a 9. hadsereg alkotta. Alárendeltségében 31 gyaloghadosztály, 9 páncélosadosztály, 6 gépkocsizó gyaloghadosztály (ebből egy Waffen-SS), egy lovashadosztály, és a Grossdeutschland gépkocsizó gyalogezred, valamint három biztosító hadosztály tartozott. [1]
- 3 A Dél Hadseregcsoporthoz (Heeresgruppe Süd) állományát az 1. páncéloscsoporthoz, valamint a 6., a 11. és a 17. hadsereg képezte. Összesen 22 gyaloghadosztály, négy könnyűgyalog-hadosztály, öt páncélosadosztály, három gépkocsizó gyaloghadosztály (ebből egy Waffen-SS), egy hegyi hadosztály, a Leibstandarte-SS Adolf Hitler gépkocsizó gyalogdandár és három biztosító hadosztály állt a parancsnok rendelkezésére a feladatok végrehajtására. [1]

A posztermellékleten látható FFG WiSENT 2 AEV (Armoured Engineer Vehicle) multifunkciós támogató jármű műszaki-technikai adatai:

Hosszúság		10,5 m
Szélesség		3,54 m
Magasság		3,1 m
Tömeg		69,5 t
Teherbírási		32 t
Ásóképesség		260 m ³ /h
Ásási mélység		max. 4,4 m
Kanál űrmérete		1,3 m ³
Motor	típus	MTU MB 873 Ka-501
	teljesítmény	1100 kW
Hengerűrtartalom		47 600 cm ³
Sebességváltó és fokozatok		RENK HSWL 354 (4+2 fokozat)
Max. sebesség	előre	68 km/h
	hátra	31 km/h
Páncélvédetség		NATO STANAG 4569 ballisztikai Level5, akna elleni védelem Level4

(Forrás: <https://www.ffg-flensburg.de/en/products/ffg-developments/wisent-2/>)